

מראי מקומות - תענית

טז.

וכ' הלחם משנה דמשמע דהרמב"ם פסק כמ"ד הרי אנו כמתים, ולכן היכא שאין קברי ישראל הולכין לקברי עכו"ם. וע' בשו"ע (או"ח תקע"ט, ג') דהעתיק לשון הרמב"ם, ועליו כ' הרמ"א דלפ"ז אם אין קברי ישראל הולכין על קברי העכו"ם. וצע"ק, דמשמע דלכתחלה יש ללכת לקברי ישראל, ולמה יהי' כן, הרי בגמ' משמע דלפי דעה זו אין חילוק. וי"ל דס"ל כדעת הריטב"א בפ"י הראשון, דביאר דעה זו דס"ל דחשובים כמתים היינו דגם זה סברא, וא"כ היכא דאין קברי ישראל הולכין לקברי עכו"ם, אבל ודאי אם יש קברי ישראל עדיף טפי, דבזה אי' ב' סברות, וא"כ שפיר כ' הרמ"א והלח"מ דאף להרמב"ם עדיף ללכת לקברי ישראל. וע"ע בריטב"א דכ' להיפך, דאפי' במקום קברי ישראל קסבר קברי גויים עדיפא, לומר הרי אנו חשובים כמתים הללו, דאלו קברי ישראל חיים הם חשובים.

ח. אפי' גזל מריש ובנאו בבירה, מקעקע כל הבירה כולה ומחזיר מריש לבעליו

כ' המאירי שלא הי' פוטר עצמו בדמים, ואע"פ שתקנת חכמים היא שיכול לשלם דמים, מ"מ לא היו רוצים לשלם דמים, שזהו דרך חמס, ליתן דמים וליטול החפץ (ולכאו' משמע מדבריו דשייך תקנת מריש אף בנינוה, וצ"ע בזה, הרי לכאו' בזמן נינוה לא הי' תקנת מריש, וגם גוים היו, ולא שייכים לתקנת נינוה, וא"כ לכאו' מעיקר הדין צריכים לקעקע הבנין, וצ"ע).

טז. ביתו ריקם

פרש"י דהיינו שאין חמס וגזל בביתו. אבל הרמב"ם (תענית ד', ד') ביאר באו"א, דהיינו דלא יהי' בבניו ובבניו ביתו ובקרובו והנלוים עליו בעלי עבירה.

י. למה הוא דומה לאדם שתופס שרץ בידו וכו'

ע' בספר הזכרון אבן ציון (עמ' תקל"ה) מהג"ר ראובן גרוזוסקי, דדייק מדברי רש"י כאן דס"ל דהא דטובל ושרץ בידו היינו דוקא בגזל, דמי שיש לו הגזל בידו ולא החזירו ומתודה עליו, הר"ז טובל ושרץ בידו. אבל דייק מדברי הרמב"ם (תשובה ג') דאינו מדבר על מי שמתודה אבל עדיין לא עזב החטא, וכמש"כ רש"י (ע"ש, וצ"ע אם כוונתו לומר דרש"י ס"ל דמיידי דוקא בגזל, או כמו גזל, דהיינו דמתודה אבל אינו עוזב), אלא במי שמתודה בפה אבל לא בלב. וכ' לחקור שם, מי שטובל ושרץ בידו, האם הפשט הוא דאי"ז טבילה בכלל, או דלמא הטבילה מהני אלא דחזור ונטמא מיד. וכ' דכיון דלא מצונו ילפותא או הלמ"מ על דין זה לומר דלא מהניא הטבילה על טומאה שעברה, א"כ מנלן לחדש כן מסברא, וא"כ אין לנו אלא לפרש שנטמא מחדש ע"י השרץ [וע"ש מש"כ נפק"מ בחקירה זו]. אולם ע' בחי' הגר"ח על הש"ס (סי' תכ"ד בדפוס ישן) דכ' דספק זה דטובל ובבית א' נטמא בטומאה חדשה או שנשאר טומאה ישנה, תלוי באם טובל מטומאה קלה ואוחז בידו טומאה חמורה, או להיפך, וכ' דבעצם שייך ב' הדינים, בין הא דיחזור ויטמא ע"י הטומאה שאוחז, ובין דהטבילה לא חלה כלל, ע"ש בהסברו.

יא. ובקי לקרות בתורה, וכו'

פרש"י, שיהיו פסוקים של תפלה סדורין בפיו. וע' במשנה ברורה (נ"ג, י"ח) שכ' שהוא כדי שיהו הפסוקים המעורבים בתוך התפלה סדורים בפיו. ועוד, אם אינו רגיל לקרות, הרי הוא בכלל "מסיר אזנו משמוע תורה, גם תפלתו תועבה".

א. למה יוצאין לרחוב

הק' היד דוד, לפי ר"ל דטעמו משום גלות, ויכול גם לגלות מבי כנישתא לבי כנישתא, א"כ למה באמת יוצאין לרחוב, תסגי בבי כנישתא אחריית. וחדש דגם ר"ל מודה דהתיבה צריכה לצאת דוקא לרחוב משום בזיון, ולא אמר ר"ל אלא למה אנו צריכין לצאת לרחוב, ותי' דזהו משום גלות. ואה"נ, כל זמן דהתיבה יוצאת ודאי כולם צריכים לצאת ג"כ, אבל ר"ל בא לומר דהיכא דאין כאן תיבה, אז תסגי בבי כנישתא אחרינא, דהא כל הטעם דצריכין לצאת לרחוב הוא משום גלות. אגב, ע' מג"א (תקע"ט, א') דכ' דבית הכנסת אחר לאו דוקא, ויכול לצאת אף לבית אחר.

ב. נבזה עצמנו בפרהסיא

הק' הבן יהודע, מאי בזיון איכא בזה, שהם מבקשים רחמים בפרהסיא. ותי' דבשעה שישראל עושים סליחות ותחנונים על גשמים או על איזה צרה שלא תבא ואין נענים, הם מתבזים הרבה בעיני האומות, דאומרים איה דבריכם שאתם אומרים כי מי גוי גדול... כד' אלקינו בכל קראנו אליו. ולכן יוצאים לרחוב לבזות עצמנו, דהיינו שאם לא נענו יהי' בזיון בפרהסיא.

ג. כלי צנוע הי' לנו ונתבזה בעווננו

כ' הדברי חיים (ח"א, י"ד נ"ט) דמבואר מכאן דעוונות גורמים לבזיון התורה, ואם ח"ו נקרה סיבה לבזיון התורה, ודאי מחמת חטא אנשי אותה העיר, והיינו אותם שהי' להם הכלי צנוע ונתבזה. ולכן כ' דמזה יש לנו מקור למי שהוא בן איזה בית הכנסת ונעשה בזיון לס"ת של אותו בית הכנסת, יש עליהם להתענות לתשובה על עוונותיהם, שגרמו לכלי הצנוע הקדוש שנתבזה מחמת עוונותיהם.

ד. מתכסין בשקין... כבהמה

פרש"י, דמשער בהמה נינהו, משער של עזים. והק' המהרש"א, הא גם בגדים באים מצמר, שמבהמה הוא, וא"כ מהי המעליותא דשק. ולכן פ' דדרך הוא לכסות הבהמה בשקין, שהוא דבר שפל. ובביאור הא דהרי אנו כבהמות, כ' המאירי דאנו אומרים דסרה השגחתך מעלינו בעוונותינו והוא על דרך ותעשה אדם כדגי הים.

ה. איכא בינייהו עפר סתם

פ' הרש"ש, דהיינו כשאין אפר, דודאי כ"ע מודו דהיכא שיש אפר, עדיף לעשותו באפר, דאל"כ למה נקט' המשנה אפר, וכ' שכן משמע מרש"י על המשנה (וע' בדבריו שם).

ו. וחד אמר כדי שיבקשו עלינו מתים רחמים

כ' הב"ח (יו"ד סוף סי' רי"ז) בשם ר' חיים פלטיאל דהמתפללים בבית הקברות הי' נראה כדורש אל המתים. ומה שכלב נשתתח על קברי אבות, ביאר דשם הוא מקום קדושה ולכן הלך שם להתפלל. אבל הב"ח כ' דכבר החזיקו במנהג זה, ושיש לו מקור מדברי הזהוה, אבל דוקא להשתתח על קברי אבות ולהתפלל לפניו יתברך על כל צרה שלא תבוא בזכות אבותיו הנקברים פה.

ז. מאי בינייהו איכא בינייהו קברי עכו"ם

כ' הרמב"ם (תענית ד', י"ח) דיוצאין כל העם לבית הקברות ובוכין ומתחננים שם, כלומר הרי אתם מתים כאלו אם לא תשובו מדרכיכם.